

DZĪVE AR SĒRGU: RETROSPEKTĪVI UN PROSPEKTĪVI APSVĒRUMI

Igors Šuvajevs
igors.suvajevs@lu.lv

Atslēgas vārdi: sērgu izpratnes, diskursīvās prakses ģeonealģija, biopolitika, bios/zōē

Tekstā ieskicēta diskursīvās prakses ģeonealģija saistībā ar sērgām dažādos laikos. Kā uzskatāmi tagadnes izturēšanās skaidrojumi aplūkoti trīs hronotopi: antīkā pasaule, renesanse un modernisma laiks. Tekstā aplūkota humorālās teorijas un miasmu saistība ar mūsdienīgajiem higiēniskajiem priekšstatiem, norādot uz sensorās vēstures iespējamību un nepieciešamību. Tekstā skatīta arī bakterioloģiskā paradigma, tās dispozitīvs un sajūgtība ar biopolitiku.

Tekstā atgādināts par pašrūpes praksi, problematizējot sevis paša un savas miesas (kā savējā un cita, svešā kopuma) izmantošanu. Tas nozīmē, ka dzīve ar sērgu ir dzīve ar sevi pašu. Vienlaikus tas ļauj problematizēt mūsdienīgo medicīnisko praksi un parādīt, ka sērgu gadījumā priekšplānā ir nevis pati sērga, bet sociālpolitiskie un ekonomiskie jautājumi.

Teksts ir ievadlekcija Latvijas Universitātes 79. starptautiskās konferences vēstures un filozofijas sekciju plenārsēdē "Dzīve ar sērgu. Sociālā pieredze un transformācijas procesi krīzes laika sabiedrībās" 2021. gada 23.–24. februārī Rīgā.

Lai nerastos pārpratumi, daži paskaidrojumi. Prospektīvie apsvērumi ir saistīti ar pagājušo, savukārt retrospektīvie attiecas uz nākamību. Izklāsta gaitā tas varētu kļūt saprotamāks. Turklāt nevajadzētu aizmirst, ka mans uzdevums ir būt provocējošam. Piedāvātie apsvērumi ir piezīmes, pārļaujot vēstures un grāmatu lappuses. To pieeminu, lai nerastos nepamatotas cerības. Piezīmes attiecas uz trim hronotopiem: 1) 5./4. gadsimts p. m. ē.; 2) 15./16. gadsimts; 3) 19./20. gadsimts. Piezīmju kopsaucējs, protams, ir "dzīve ar sērgu". Vārdi "sērga" un "liga" tiek izmantoti kā sinonīmi, raksturojot arī vēsturiskās norises, kad izmantoti citi apzīmējumi, noslēgumā gan mēģinot ar to visu tikt skaidrībā. Tāpēc īsti vietā ir atsauce uz Ludvigu Vitgenšteinu (*Ludwig Wittgenstein*, 1889–1951). Darbā

"Filosofiskie pētījumi" viņš apzīmējumu "dzīves forma" lieto piecas reizes, lai skaidrotu, kas ir valoda un valodspēle. Viņš raksta: "Iedomāties kādu valodu nozīmē iedomāties kādu dzīves formu."¹ Vitgenšteins uzsver: "Valodas runāšana ir darbības vai dzīves formas daļa."² Atsauce uz Vitgenšteinu kalpo diviem nolūkiem. Pirmkārt, minot valodiskos veidojumus, nāksies tos precizēt, sasaistot ar dzīves formu; otrkārt, valodošana ir arī dzīves forma. Tāpēc dažkārt lietošu nojēgumu par diskursīvām praksēm, ietverot tajās darbības, valodošanas, domāšanas formas.

Ikviena valodnieka un vēsturnieka (bet ne tikai viņu) rokasgrāmata ir Emila Benvenista (*Émile Benveniste*, 1902–1976) savulaik publicētais vokabulārijs par indoeiropiešu institūcijām, sociālajiem jēdzieniem. Viņš aplūko saimniecību, ģimeni, sabiedrību, varu,

tiesības un reliģiju. Diemžēl latviski šī rokasgrāmata nav izmantojama, jo vienkārši vēl nav izdota. Šādi gan var iet secen ne tikai valodas un dzīves formas vai to elementi, bet arī tagadnes vēstures izpratne. Var pārsteigt, ka, aplūkojot dažādās valodas un dzīves formas, Benvenists šķietami apiet medicīnu. Tomēr tā nav, jo sadaļā par tiesībām viņš aplūko cilmes vārdu **med-*.³ Latviski arī joprojām ir pazīstami un izmantoti vārdi: medicīna, medikaments; tiesa, *remedium* nav latviski atveidojies vārds, gluži tāpat kā vārdā *modestus* reti kurais sadzird mērenības nozīmi. Benvenista izlūkojumus var ietvert atziņā — dziedināt nozīmē ārstēt atbilstīgi noteikumiem, taču dziedināšana ietver domāšanu un rūpēšanos, dziedināšana nepavisam nav, lai cik neveikli tas skanētu, “atgriešana veselībā”. Turklāt var gadīties, ka saistībā ar dziedināšanu un nedziedināmību Benvenists ir norādījis pat uz svarīgākām valodspēles un dzīves formām.

Savukārt kā uzskatījums apsvērumiem un pārdomām var kalpot pasāža, kas var šķīst nodeldēta un pliekana, tomēr atļaujot to minēt tieši vispārzināmības dēļ. Runa ir par pasāžu no darba “Dekameron”, kuru citēšu Maijas Kvelde (1923–2011) tulkojumā. Darbā “Dekameron”, kuru vienubrīd Latvijā uzskata par sēnalu literatūru, Bokačo (*Giovanni Boccaccio*, 1313–1375) raksta: “No dieva dēla svētības pilnās iemiesošanās cilvēkā bija pagājuši tūkstoš trīs simti četrdesmit astoņi gadi, kad slaveno Florenci, visskaitāko no visām Itālijas pilsētām, piemeklēja nāvējošā mēra sērga, kas bija izcēlusies vai nu debesu spīdekļu iedarbībā, vai arī dievs to taisnīgās dusmās pār mūsu grēkiem bija uzsūtījis mirstīgajiem, lai viņus sodītu. Sākusies pirms dažiem gadiem austrumu apgabalos, nolaupījusi tur neskaitāmu daudzumu iedzīvotāju, sērga nemitīgi izplatījās no vienas vietas uz otru un nelaimīgā kārtā nonāca līdz rietumiem. Pret to nelīdzēja nekāda gudrība, ne cilvēku piesardzība, ko ievērojot, īpaši šim nolūkam norikoti kalpotāji iztīrīja pilsētu no daudziem netīrumiem, tika aizliegts ievest

jebkuru slimnieku un dots daudz padomu veselības saglabāšanai; nepalīdzēja arī pazemīgas lūgšanas, ko ne vienu vien, bet daudzas reizes ticīgie raidīja uz dievu, gan sarīkojot procesijas, gan citādi.”⁴ Bokačo norāda arī uz dziedinātājiem — “tādu, neskaitot mācītos ārstus, bija saradies liels daudzums kā sievietes, tā vīrieši, kam nekad nebija bijusi jēga par medicīnu”⁵. Taču desmit jaunuļi atstāj Florenci un sastāsta to, kas pazīstams ar nosaukumu “Dekameron”, — desmit noveles pret nāvi.⁶

Viņi, kā zināms, dodas prom, lai “apmestos kādā no lauku muižām”⁷, un “pili”⁸ risina sarunas. Viņu mītne ir *palagio*, nevis *castello* laukos. *Palagio* jeb *palazzo*, proti, villa, daudzstāvu ēka, ko tikai nosacīti var dēvēt par lauku mājām vai vasarnīcu. Turklāt *palagio* ir *locus amoenus* un vienlaikus paradīzes vai paradīzes dārza atveids.⁹ Šo dislokāciju ir vērts paturēt prātā, lai salīdzinātu ar citām lokācijām, arī to, kurā norisinās mūsu saruna. Bet pasāžā minētā nāvējošā mēra sērga ir *la mortifera pestilenzia* — nāvējošā nelaime, smirdoņa, posts.

1.

Pastāv nošķirums starp pirmsmoderno un moderno ēru, kura tiek dēvēta arī par mikrobioloģisko ēru. Nemodernajā ērā pie dažādajām ligām ir vainojami miasmi, proti, piesārņojumi un smirdoņa. Runa ir par aptraipīšanos, aptašķīšanos, ko var novērst ar tīrību vai nomazgāšanos, kas ietver arī mazgāšanos dieva priekšā. Šāda aptašķīšanās ietver attīrīšanos jeb katarsi. Tiesa, šajā ērā ne mazāk nozīmīga ir humorālā patoloģija un dažādi teurgiskie skaidrojumi. Humorālā teorija ir par cilvēkā cirkulējošām sulām jeb šķidrumiem, kas funkcionē arī ārpusaulē. Virusologs un imunologs Makferleins Bērnets (*Macfarlane Burnet*, 1899–1985), kurš 1960. gadā saņēma Nobela prēmiju par izstrādāto iegūtās imunoloģiskās tolerances teoriju, grāmatā “Infekcijas slimības dabiskā vēsture” raksta par lipīgo sērgu izskaušanu mūsdienās.¹⁰

Amerikāņu demogrāfs un epidemiologs Abdels Omrans (*Abdel Omran*, 1925–1999) 1971. gadā nāk klajā ar ideju par epidemioloģisko pāreju¹¹, raksturojot infekcijas ligu izzušanu. Mikrobioloģiskā ēra gan sākusies jau agrāk, taču epidemioloģiskā pāreja, kā varētu iedomāties, infekcijas sērgu vietā nodrošina nelipīgas ligas, kaut gan pāreja drīzāk ir šķīstums. Tādēļ var saprast Medlinu Dreksleri (*Madeline Drexler*, dz. 1954), kura atsaucas uz Bērneta atziņu, ka atskatīties pagātnē nozīmē rakstīt par vēsturē pagājušo (*passed into history*).¹² Taču viņas grāmatai ir intriģējošs virsraksts — “Slepenie aģenti”, tāpēc nevar neieskatīties pagājušajā. Pirmais pieturpunkts var būt Tūkīdida sērga.

Tūkīdida (*Thūkīdīdēs*, ap 460–399/396 p. m. ē.) sērgu mēdz dēvēt arī par Atēnu mēri, viņš pats to ir pārdzīvojis un aprakstījis¹³. Viņa nolūks ir brīdināt par sērgu, jo — “aprakstīšu pazīmes, kas visdrīzāk varēs dot iespēju būt sagatavotiem un nepalikāt nezinašanās, ja viņa atkal reiz uzbrukt”¹⁴. Kas tā bija par sērgu? Īsti skaidrs tas nav joprojām, iespējams, ka šī liga ir bijusi tīfs. Tāpēc neatkārtotšu Tūkīdida aprakstītās pazīmes un norises, vien izcelšu dažus viņa novērojumus, ko citēšu Friča Garā (1865–1936) tulkojumā. Latviski aizvien nav jaunāka tulkojuma par savulaik pastāvošās zinātnes politikas ietvaros nomērdētā zinātnieka pārlikto latviešu valodā.

Tūkīdids norāda, ka “ārsti sākumā slimību nepazīna, un jo vairāk nāca ar slimniekiem sakarā, jo vairāk mira paši”¹⁵. Vienlaikus viņš konstatē: “Lai cik ilgi pastāvēja slimības augstāka stādija, miesas tomēr galīgi nenovājēja, bet necerēti turējās grūtībām pretī, tā kā slimnieki mira pa lielākai daļai devītā vai arī septītā dienā no iekšēja karstuma, vēl drusku spēka uzglabājuši.”¹⁶ Tūkīdids atzīmē: “Nekāda cita no parastām slimībām tanī laikā cilvēkus nepiemeklēja, un ja kāda arī uznāca, tad tā izvērtās par patlaban minēto. No slimniekiem mira nevien tie, kas palika bez apkopšanas, bet arī tādi, kas ļoti rūpīgi tika kopti.”¹⁷ Mirušo skaits varētu būt ceturtā daļa

no Atikas iedzīvotājiem. Zināms, ka šī sērga ir ievazāta no austrumiem un saistīta ar karu. Sērga — *loimos*. Tūkīdids izspēlē arī *loimos* saistību ar *limnos*, badu. Savukārt, no *loimos* top latīņu *pestis*, kas vēlāk ļauj izveidot arī apzīmējumu “mēris”, kaut gan runa ir par sērgu. Pastāv arī *pestis textilis* — saindēts apģērbs, sērgas un ligas vairojošs ģērbs.

Atēnu sērga tiek attiecināta uz laiku, ko patlaban ierastajā hronoloģijā raksturo gadskaitļi 430–426, savukārt karš ilgst no 431. līdz 404. gadam. Šajā laikā iekļaujas arī Perikla (*Periklēs*, ap 490–429 p. m. ē.) runa¹⁸, kas kļūst slavēna līdz ar renesansi. Viņam pašam gan nelīdz sieviešu dotais amulets pret sērgu¹⁹, tomēr runu būtu vērts pārdomāt arī mūsdienās. Perikls esot teicis: “Brīvības gars valda mūsu atklātā dzīvē, un arī privātā satiksmē mēs esam brīvi no savstarpējām aizdomām.”²⁰ Tāpēc arī Atēnas var būt visas Helēdas skola²¹. Savā ziņā tas tolaik nozīmē — visas pasaules skola. Kas patlaban varētu būt šāda skola? Vai Rīga varētu būt vismaz Latvijas skola? Tomēr Tūkīdida aprakstītā sērga un karš beidzas, savukārt, rezultāts, ja tā var izteikties, ir filosofijas uzplaukums. Atliek vien atsaukt atmiņā divus vārdus: Platons (*Plātōn*, 427–347 p. m. ē.) un Aristotelis (*Aristotelēs*, 384–322 p. m. ē.). Var, protams, piebilst, ka 399. gadā, kurā varbūt arī nomirst Tūkīdids, Sokrats (*Sōkratēs*, 469–399 p. m. ē.) demonstrē, kā pienācīgi sastapties ar nāvi. Bet Platons un Aristotelis tiek minēti, jo dažiem viņi aizvien ir ne tikai antīkās filosofijas, bet vispār filosofijas kulminācija, pēc kuras ir tikai epigonisms vai sabrukums.

1.1.

Aleksandrs Ustinovs (*Alexander Ustinow*, [b. g.]–[b. g.]) 1894. gadā ar Tērbatas Universitātes medicīnas fakultātes ziņu publicē disertāciju “Par antīkās pasaules epidēmiju vēsturi”.²² Vienubrīd viņš ir arī Maskavas Imperatoriskā bērnnunama galvenais ārsts, kura pārziņā ir Džovanni Džilardi (*Giovanni Gilardi*, 1755–1819) un Domenico Džilardi

(*Domenico Gilardi*, 1785–1845) celtais milzīgais neoklasicisma ēku komplekss, kurā 20. gadsimta otrajā pusē atrodas nevis vairs bērnunams, bet Medicīnas zinātņu akadēmija un Kara akadēmija. Ustinova darbs var būt aktuāls vairākos aspektos. Viņš norāda uz slimības (*nosos*) dažādiem vēsturiskiem skaidrojumiem un apzīmējumiem. Ustinovs norāda arī uz epikūrieša Tita Lukrēcija Kāra (*Titus Carus Lucretius*, 96–55 p. m. ē.) skaidrojumu²³, kas atbilstīgi doktrīnai raksta par atomiem un tukšumu, respektīvi, dažādām valgmēm un gaisiem. Latviski poētiskajā tulkojumā²⁴ tas skan šādi: “Tagad skaidrot es grasos, kāds ir cēlonis kaitēm, kā var uzrasties nāvi nesēja slimība pēkšņi, uzbrukt ar varenu spēku cilvēku ciltij un lopiem. Kā jau es teicu, daudzas pastāv pirmējas sēklas, tostarp ir arī tādas, kas nes mums dzīvības spēku. Ir arī tādas, kas lido, slimības mums nesot un nāvi. Ja nu tās nejausā kārtā lielā daudzumā sanāk kopā un debesis satrauc, gaisā tad slimības rodas, mēra un slimību sēklas var arī no ārienes atnākt, līdzīgi miglām un mākoņiem, sēzdamās virsū no augšas, spiezdamās debesīm cauri, bet var arī uzrasties zemē, kurā tās blīvējas kopumā, un puvums veidojas augsnē gan no ilgstošām lietavām, gan no saulstaru svelmes.” “Mēra un slimību sēklas” gan oriģinālā ir *vis morborum pestilittasque*²⁵; un izprašanai to varētu tulkot — lipīgs spēks, kas dara slimu. Ustinovs norāda arī uz grieķu ārstu Aretaju (*Aretaeus*, ap 80–ap 138), kurš darbā “Par akūto slimību cēloņiem”²⁶ attiecīgi raksta par “angīnu” un pat *angina canina*, sunisko nosmakšanu, žņaudzību.

Tomēr dažas citas Ustinova atziņas var būt aktuālākas. Citējot viņš saistībā ar sērgām raksta: “Tas ir “mūžīgais austrumu jautājums”, nemirstošais jautājums, par cīņu starp civilizētajiem Rietumiem un barbariskajiem Austrumiem.”²⁷ Tas ir visnotaļ noturīgs motīvs — civilizācijās neesot sērgu, jo tajās pastāvot epidemioloģiskā pāreja. Par darba moto Ustinovs izraugās atziņu, ka karš ir

traumatiska epidēmija, ka karam piemīt visas epidēmijas īpašības. Tā ir Nikolaja Pirogova (*Nikolay Pirogov*, 1810–1881) atziņa, kurš 1832. gadā Tērbatā iegūst doktora grādu. Ustinovs nemitējas atsaukties uz Pirogovu, kurš gan Tērbatā, gan Krimas karā, gan darbā “Kara ķirurģijas pamatiezīmes” norāda uz svarīgākajiem epidemioloģiskajiem pasākumiem — “slimo izolēšana un izkļedēšana”²⁸. Ustinovs ņem vērā bakterioloģiju un secina: “Saistība starp kariem un epidēmijām, ko atzīmējuši vairums laikabiedru un vēsturnieku, nav nejausā.”²⁹ Un arī Pirogova viņa ieskatā rīkojies atbilstīgi sasniegtajam bakterioloģijā. Turklāt Ustinovs “bakterioloģisko saistību” iezīmē, sākot no renesanses laika ārsta Frakastoro līdz Pastēram 19. gadsimtā.³⁰

Krimas karš (1853–1856) ir aktualizēšanas vērts. To var aplūkot no militārā viedokļa, to var skatīt kā vēstures notikumu. Taču to var skatīt arī kā noteiktu diskursīvu prakšu kopumu, kurā “Krimas karš” ietveras kā tekstģenerējoša un darbības producējoša iekārta. Var norādīt kaut vai uz Vasīlija Aksjonova (*Vasily Aksyonov*, 1932–2009) literāro tekstu “Krimas sala” (1981), jo viņš “pirmais ļoti precīzi izjuta, ka Krimas salas intelīģences galvenā cerība būs par Krimas pievienošanu Krievijai”³¹. Principā Krimas karš ir tikai 1787. gadā veiktās Taurijas vojažas turpinājums³², vojažas, kas joprojām turpinās. Šajā diskursīvajā praksē (vai tādu kopumā) var izcelt divus elementus. Viens no šiem elementiem ir “sarkanā līnija”. Tā ir sajūgta ar kauju pie Balaklavas 1854. gada 25. oktobrī. Skotu kalniešu 93. pulks (*Sutherland Highlanders 93rd Regiment*) pretēji nolikumam tiek izvietots divās rindās, lai atvairītu kavalērijas uzbrukumu. Skoti ir tērpti sarkanās drānās un atvaira uzbrukumu. Šādi arī rodas stāsts par sarkano līniju (*The Thin Red Line*). To vēl vairāk nostiprina Alfrēda Tenisona (*Alfred Tennyson*, 1809–1892) 1854. gadā publicētais dzejolis (*The Charge of the Light Brigade*) par vieglās kavalērijas brigādes uzbrukumu artīlērijas pozīcijām pie Balaklavas. Starp citu,

Strabons (*Strabōn*, ap 64 p. m. ē.–ap 24) šo vietu³³ pazīst kā *Symbolōn* — “simbolu”, kas patlaban iekļauta vēlāk dibinātajā Sevastopolē. Laikam lieki piebilst, ka Krievijas ietvaros šīs norises un attiecīgie simboli tiek uztverti citādi. Otrs elements ir Krimas karā tapusī kartogrāfija, ko īstenoja Florensa Naitingeila (*Florence Nightingale*, 1820–1910). Viņa konstatēja, ka karā vairāk mirst nevis kaujas laukā, bet gan no antisanitāro apstākļu izraisītajām ligām, un izveidoja tā saukto rozēs diagrammu jeb pilnveidoto sektoru diagrammu (*polar area chart*).

1.2.

Platona tekstuālajā korpusā ir teksts, kura nozīmīgumu mūsdienās nevar novērtēt par zemu. Runa ir par darbu “Alkibiads I”. Tajā tekstuāli fiksējams pirmo reizi filosofiski izvirzītais jautājums par to, kas ir cilvēks — *ti estin anthrōpos?*³⁴ Tekstā protagonistī mēģina tikt skaidrībā ar pašrūpi, *epimeleia heautū*. Jau tolaik konstatējama vienkārša atziņa — cilvēki iedomājas, ka prot rūpēties par sevi, ka viņi taču to dara katru mīļu brīdi. Platona teksts gan vedina domāt, ka notiek gluži pretējais. Iedomās gādājot par sevi, cilvēki rūpējas par saviem “piederumiem”, nevis paši par sevi. Varbūt arī mūsdienās, rūpējoties par sevi, joprojām gādā par kaut ko citu? Un tieši rūpes par sevi ļauj īstenoties kaut kam citam? Jo rūpes par sevi var nebūt rūpes par sevi pašu. 1984. gadā Mišels Fuko (*Michel Foucault*, 1926–1984) publicē grāmatu “Pašrūpe” un atgādina par “eksistences mākslu — *technē tū biū*”³⁵. Atgādinot par tekstā “Alkibiads” izspēlēto, Fuko raksta: “Sokrāts tiesnešu priekšā stājas tieši kā pašrūpes skolotājs: dievs viņu ir pilnvarojis atgādināt cilvēkiem, ka viņiem jā rūpējas par sevi, nevis par savām bagātībām, par saviem nopelniem, bet pašiem par sevi un savu dvēseli.”³⁶ Drīz šo rūpi pārņem dvēseļu aprūpētāji, tomēr Platona un Fuko uzsvars ir uz kaut ko citu, proti, sevi un pašu.³⁷ Pašam rūpēties. Rūpēties par sevi pašu. Tāpēc arī Platona tekstā

runa ir par to, kas tad ir šis “pats”³⁸. Latviski dažādu iemeslu dēļ lietojams vārds “patība”, neaizmirstot, ka patības gadījumā nav runa par identitāti. Gādāšana par identitāti saārda patību, ļaujot darboties dispozitīviem, kuros atsevišķais cilvēks principā ir tikai marionete.

Pašrūpe ir sajūgta ar pašdziedināšanu. Platona izspēlētajā sarunā starp Sokratu un Alkibiadu atskan arī atziņa, ka ikviens pilsonis ir politiķis. Turklāt šis pilsonis politiķis ir ārsts, *iatros*³⁹. Šāds pilsonis politiķis dziedina slimo sabiedrību. Acimredzot sērgas un ligas ir arī sociālpolitiskas, ekonomiskas, proti, attiecīgie apzīmējumi tiek lietoti pārnestā nozīmē. Un nepavisam nav skaidrs, kuras ligas — “dabiskās” vai “kulturālās” — ir bīstamākas un kaitīgākas. Katrā ziņā vēl Niče (*Friedrich Nietzsche*, 1844–1900) atzīmē: “Filosofs kā kultūras ārsts.”⁴⁰ Savukārt, Ērihs Fromms (*Erich Fromm*, 1900–1980) 1953. gadā publicē darbu “Veselā sabiedrība”, apspēlējot vārdu *sane* un *insane* daudznozīmību. Veselais ietver saprātīgumu, taisnīgumu u. tml. Un šādā kontekstā svarīga kļūst saprašana, zināšana. Uz to jau ir norādījis Platons: “Pirkt zinības ir daudz lielākas briesmas, nekā iegādāties pārtiku, jo no pārdevēja vai tirgoņa nopirkto ēdienus un dzērienus var aiznest traukos un, pirms ēdot vai dzerot uzņemt savā miesā, nolikt mājās un, pieaicinot lietpratēju, prasīt padomu, kas no tā ir ieteicams ēšanai vai dzeršanai. Turpretī zinības nevar aiznest traukā (..), tās nākas uzņemt dvēselē.”⁴¹ Ar zināšanām jeb zinībām var klāties nelāgāk nekā ar pārtiku, ja vien, protams, “negadās kāds dvēseļu ārsts”. Mūsdienās gan var gādāties, ka arī ar nopirkto pārtiku vairs nav tik vienkārši, neraugoties uz visdažādākajām tās kontrolēšanas sistēmām. Ne jau pašas zināšanas ir neveselīgas un kaitīgas, tomēr to mūsdienu producēšanu un tirgošanu nevar neņemt vērā, rūpējoties par sevi pašu.

1.3.

Aristoteļa aktualizēšana ir nozīmīga vismaz divos aspektos. Viens aspekts ir saistīts

ar verga lietošanu, bet otrs — ar sevis paša izmantošanu. Ar vārdiem “lietošana” un “izmantošana” tiek atveidoti daudznozīmīgie vārdi *chrēsis* un *chrēsthai*.⁴² Turklāt nav nepieciešams veidot kādu verdzības teoriju vai atsaukties uz īpašu verga statusu vai iezīmi. Vergs ir rīks, instruments, “orgāns”, kas iederas māsaimniecībā, ekonomikā (*oikeia organa*), verga lietošana ir savējā lietošana. Verga īpašumošana ir vēlāka norise, kas juridiski tiek nostiprināta dažādi. Vergs ir gluži vai cits pats, tikai viņš nav pats, viņš ir kāda sava veida atvasinājums, kas darbojas šī kāda interesēs vai pēc tā gribas. Viņš ir “automāts”, kuru neraksturo paškustīgums, viņš ir “uzvelkama ierīce”. Aristotelis šajā kontekstā risina arī jautājumu par *hē tū sōmatos chrēsis* — ķermeņa izmantošanu⁴³. Ķermenis ir nošķirams no miesas. Ķermenis tiek likts lietā, izmantojot dažādas ķermeņa tehnikas, uz kurām ir norādījis jau Marsels Moss (*Marcel Mauss*, 1872–1950) un kuru vēsture joprojām nav uzrakstīta un pārdomāta. Tomēr ķermenis nepastāv bez miesas jeb miesām. Un mūsdienās īpaši svarīgi būtu tikt skaidrībā ar miesu, savu miesu un savas miesas izmantošanu.⁴⁴ Uzdevums nav mazsvarīgs, pat ja to reducē uz kristietībā iestrādāto atmiesiskošanu jeb miesu atmērdēšanu, tās pārdomāšanu un acīmredzot arī vitāli nepieciešamo pārvarēšanu.

Verdzības formas transformējas, jaunās formas var aizskaidrot vai vispār pat nepamanīt, jo rīki vienkārši iekļaujas savas māsaimniecības, ekonomikas pastāvēšanā. To atviegļina instrumentalizētais skatījums, mūsdienīgais juridiskais, ekonomiskais, politiskais un laikam arī vēsturiskais skatījums. Atliek vien atsaukt atmiņā kaut vai tādu latviski figurējošu atziņu kā “valstspiederīgais”. Vergs ir servilizētais, apkalpojošais, kalpojošais un pakalpojums sniedzošais. Vācu apzīmējums *Angestellte* sniedz papildinošas norādes — darbinieks, kalpotājs, ierēdnis.⁴⁵ “Apkalpojošais personāls” ir noteikta dispozitīva, diskursīvo prakšu nodrošinājums. Šādi

iezīmējas arī interesants pavērsiens saistībā ar amatu. Par amatnieku savulaik ir dēvēts lietpratējs, sava aroda meistars, noteiktas jomas speciālists. Mūsdienu “amatnieki” gan lielākoties ir amatā esošie, kuriem lietpratība nav nepieciešama. Toties viņiem pienākas, jo viņi ir amatā.⁴⁶ Džordžo Agambens (*Giorgio Agamben*, dz. 1942) ir veicis amatu, pienākumu un pienākšanās arheoloģiju, nebūtu slikti to izdarīt arī Latvijas vēstures un valodas laukā. Pretējā gadījumā vienmēr pastāv iespēja nošķirt “viņu” un “mūsu” vēsturi vai vienkārši ļauties gvelšanai. Tomēr vienu iezīmi mūsdienu amatniecībā atļaus uzsvērt — apkalpošanas dispozitīvā nav iespējams iztikt bez pašapkalpošanās. Amatā ieliktais vai ietikušais pamatoti var sevi nošķirt no amata un gādāt, rūpēties par sevi, izmantojot amata priekšrocības. To var dažādi dēvēt — korupcija, birokrātisms, ēnu ekonomika u. tml. Taču tā ir nepieciešama pastāvošās saimniekošanas, ekonomikas sastāvdaļa, apkalpojošais vienkārši apkalpo arī sevi.

1.4.

Sokrata laikabiedru Hipokratu (*Hippokrates*, ap 460–ap 370 p. m. ē.) mēdz uzskatīt par dziedināšanas mākslas pamatlicēju. Hipokratisko tekstu korpusā ir traktāti par epidēmijām jeb vietējām slimībām. Tomēr atgādināt vēlos dažviet aizmirsto “Hipokrata zvērestu”. Tajā teikts, ka dziedināšanas lietpratējs sirdzējiem apņemas ieteikt vienīgi to, “kas nāks viņiem par labu”, un nepieļaut, “ka ar to viņiem tiek nodarīts kaitējums un pārestība”.⁴⁷ Kaitējuma un pārestības nenodarīšana varētu šķist kaut kas pašsaprotams, savukārt “par labu nākošais” jeb *diai-tēma* ļauj to saistīt ar filosofiju. Vēl zīmīgāk ir tas, ka visā hipokratiskajā tekstu korpusā jēdziens “dzīvība” (*zōē*) figurē tikai astoņas reizes, savukārt apzīmējums jēgpilnai dzīvei, cilvēka dzīvei, proti, *bios* — 35 reizes. Tas figurē arī slavenajā atziņā, ka dzīve ir īsa un ilgstoša ir tikai (dzīves)mākla.⁴⁸ Izsakoties

citiem vārdiem, “dzīvība” netiek ieviesta kā medicīniski tehniska, sociāla, politiska, juridiska konstrukcija, kas ietvertu vai paredzētu abstraktu identitāti. *Technē iatrikē* netiek noslogota ar šādām konstrukcijām. Tas kontrastē ar mūsdienīgo ārsta pozīciju un ievirzi. Ārsts ir tas, kas ir ārsta amatā. Principā viņš ir noteikta dispozitīva funkcionārs, proti, funkcijas īstenotājs, kas operē ar medicīnisku, zinātniski tehnisku, politisku, tiesisku dzīvības nojēgumu. Turklāt viņš nevis dziedina, bet ārstē noteiktas kaites un ligas.

Jau Platons un Aristotelis reflektē par noteiktu dzīvesveidu jeb dzīves formu, kaut gan terminoloģiski par to acīmredzot var runāt tikai pēc Plotīna, kura tekstos sastopams apzīmējums *eidos zōēs*⁴⁹. Platons raksta par *biōn hairesis*, dzīves izvēli⁵⁰ un krietnu dzīvošanu. Savukārt Aristotelis fiksē nošķirumu, kas atbalsojas arī mūsdienās. Runa ir par konstatējumu, ka cilvēks ir “politiska” būtne — *zōon politikon*⁵¹, ieviešot nošķirumu *bios/zōē*. Un šajā iekļaujošajā un izkļaujošajā fiksācijā joprojām tiek izspēlēta cilvēka dzīve un dzīvība. Savukārt *diaitēma* ir sajūgta ar *diaita*, kas mūsdienās pārtapusi par diētu, kaut savulaik norādījusi uz noteiktu dzīvesveidu. “Medicīniskā” *diaita* attiecas uz *bios*, kas ietver *zōē*. “Medicīna” izriet no diaitētikas, tās pamats ir *diaita*, dzīvesveids⁵², nevis otrādi, kā tas ierasts mūsdienu diskursīvajā praksē. Dzīves izvēle joprojām ir aktuāla, ja vien to neīsteno kā pakārtojumu pastāvošajai biopolitikai.

2.

Renesansi Rietumu pasaulē ir pieņemts piesaukt un cildināt. Tāpēc var pārsteigt, ka klasiskajā Jākoba Burkharta (*Jacob Burckhardt*, 1818–1897) darbā “Itālijas renesanses kultūra” (1860) ārstniecības māksla un kultūra nav īpaši izcelta. Arī Eudžēnio Garēna (*Eugenio Garin*, 1909–2004) izdotajā, ne mazāk nu jau klasiskajā darbā “Cilvēks renesansē” (1988) arī netiek skatīta ārsta figūra. Toties šajā grāmatā ir sadaļa “Filosofs un

mags”. Garēns, atsaucoties uz Žaku Legofu (*Jacques Le Goff*, 1924–2014), norāda, ka viņam filozofs ir dzīves mākslinieks un zinātnieks, dvēseles un ķermeņa ārsts, reformators un radikāls kritiķis, kas par patiesību gatavs doties nāvē.⁵³ Dzīves mākslinieki — *maestri di vita*; *maestro* — meistars, lietpratējs, skolotājs, audzinātājs, komponists. Principā jau šādi tiek atgādināts, ka filozofija ir *ars vitae*, dzīvesmāksla. Vērts norādīt uz dažiem, kuri turklāt vēl ir ārsti (*medici*), ko mūsdienās lielākoties iemanās neievērot.

Viens no tiem ir Marsilio Fičīno (*Marsilio Ficino*, 1433–1499), ārsts un filozofs, kurš 1479. gadā saraksta darbu “Padoms pret sērgu” (*Consiglio contro la pestilenza*). Divus gadus vēlāk darbs Florencē tiek publicēts, bet 1516. gadā izdots arī latīniski (*Epidimiarum Antidotus*). Kāds ir Fičīno skaidrojums un ieteikums? Mēris īpaši izplatoties, saulei lecot un rietot; bīstama esot Mēness konjunkcija ar Sauli, Saturnu un Marsu; un vislabākais esot doties tālāk no inficētajām vietām. Cits ārsts un filozofs ir Pjetro Pomponaci (*Pietro Pomponazzi*, 1462–1525). Aristoteliski orientēto Pomponaci gan nepaspēj sadedzināt, toties to var izdarīt ar viņa darbu “Par dvēseles nemirstību” (*De immortalitate animae*). Cits ārsts un filozofs ir Netesheimas Agripa (*Agrippa von Nettesheim*, 1486–1535). Nevajadzētu aizmirst arī Džeronīmo Kardāno (*Geronimo Cardano*, 1501–1576), kura darbs “Par derīgumu, kas gūstams no nelaimes” vēl Šopenhaueram (*Arthur Schopenhauer*, 1788–1860) šķiet “lasīšanas vērts”⁵⁴. Visos šajos gadījumos Garēna minētais “un” ir saistošais saiklis, vēl precīzāk — šis “un” lielā mērā ir mūsdienu, tagadnes nosacīts saistīšanas līdzeklis. Tāpēc gribu tikai atgādināt divas lietas. Nevajadzētu no šo domātāju darbiem izdestilēt kaut kādu tīro, teorētisko filozofiju, visu pārējo atstājot bez ievēribas. Viņu raksturošanai tiek izmantots arī apzīmējums “mags”, norādot uz topošo dabaszinātni. Savukārt viņu ieteikumus nevajadzētu uzlūkot mūsdienīgā pārākumā,

jo var gadīties, ka tie īpaši neatšķiras no mūsdienu zinātnieku ieteikumiem.

Renesanses pētniecībā 19. un 20. gadsimta pirmajā pusē priekšplānā ir kultūra, īpaši neraizējoties par saimnieciskās dzīves vēsturi. Kaut vai neliels ieskats tajā var palīdzēt izprast renesanses plauksmi, jo to ievada lielais mēra vilnis (1346–1352). Tā cēlonis, protams, ir jau laikus zināms — mēris nāk no austrumiem. Tomēr arī citi cēloņi nebūtu atmetami — augsnes noplicināšanās, klimata pārmaiņas, dzīves monetarizācija u. tml. 1345. gadā sabrūk *pax mongolorum*. Iestājas finanšu krīze (1340–1346), saārdot pastāvošo kreditēšanas un banku sistēmu. 1346. gadā sabrūk slavenās Bardi, Peruci un Akčaioli (*Acciaiuoli*) bankas. Toties nostiprinās Mēdiči izveidotā “finansēšanas sistēma”, bet florīni, Florences nauda, ilgstoši kļūst par valūtas paraugu. Sērga iet roku rokā ar badu, visskaudrāk skarot *popolo minuto*, mazo tautu. Bokačo pat zina rakstīt, ka “Florences pilsētas mūros zaudēja dzīvību pāri par simttūkstoš cilvēku”⁵⁵. Mūsdienu vēsturnieki ir aprēķinājuši, ka mēra nomērdēto skaits varētu būt kādi 90 000.⁵⁶ Ņemot vērā, ka pirms mēra Florencē dzīvojuši 116 000 cilvēku, skaitlis ir iespaidīgs. Šajā skaitā gan iekļaujas arī pilsētā patvērumu meklējušie. Tomēr 1348. gada mēris un taktikas saistībā ar to joprojām ir pārdomāšanas vērtas. Turklāt tieši Florencē meklējami aizsākumi mūsdienu “skafandros” tērtajiem sērgu “pārvaldītājiem”. Florencē jau 1244. gadā tiek izveidota *Compagnia della Misericordia*, kuras dalībnieki tērpjas sarkanās drānās un lieto sarkano cepuri un sejas masku.

2.1.

Bokačo apraksta divas galvenās florenciešu taktikas. Viņš raksta: “Daži domāja, ka sātība dzīvē un atturēšanās no visādām pārmērībām daudz palīdzētu, pretojoties draudošajam ļaunumam: izveidojuši savu pulciņu, viņi dzīvoja, nošķīrušies no citiem, paslēpušies un ieslēgušies tādās mājās, kur

nebija slimo, un, lai dzīve šķistu jaukāka, ar sātu lietoja visizmeklētākos ēdienus un vissmalkākos vīnus; izvairoties no katras pārmērības, sarunājoties tikai savā starpā un nevēloties dzirdēt nekādas vēstis no ārienes par nāvi vai slimajiem, viņi pavadīja laiku mūzikas skaņās un citos priekos, ko spēja sev sagādāt.”⁵⁷ Par otro taktiku tiek rakstīts šādi: “Viņi (..) dienu un nakti klīda no kroga uz krogu, dzēra un plītēja bez mēra un sāta, visbiežāk svešās mājās, ja vien padzirdēja, ka tur atrodams kaut kas pēc viņu garšas un patikas. Tas bija viegli izdarāms, jo katrs (it kā dzīvošanas vairs nebūtu) bija nodevis likteņa varā kā sevi, tā savu mantu: tādēļ lielākā daļa māju bija kļuvušas kopīgas un, tur nonācis, svešinieks tās izmantoja tāpat, kā būtu izmantojis pats saimnieks; turklāt ļaudami vaļu savām lopiskajām tieksmēm, šie ļaudis cik spēdami allaž vairījās no slimajiem.”⁵⁸ Abu taktiku pārstāvji vairās no slimajiem, ļaujoties neželībai — “veselie aiz bailēm sasirgt labi neapkopa daudzus slimniekus un atstāja novārtā viņu vajadzības”⁵⁹.

Pastāv gan arī vēl trešā taktika: “Neierobežojot sevi ēdienos kā pirmie un nenododamies tādai dzeršanai un citām izlaidībām kā otrie, viņi tomēr lietoja no visa pietiekami pēc savām prasībām un neieslēdzās, bet staigāja apkārt, nesdami rokās dažs ziedus, dažs smaržīgas zāles, dažs cita veida smaržvielas, ko bieži ieostīja, domādami, ka ir ļoti derīgi atsvaidzināt smadzenes ar tādām smaržām. (..) Citi (..), nerūpējoties ne par ko citu kā vienīgi par sevi, (..) atstāja dzimto pilsētu, pašu mājas, savus dzīvokļus, radniekus un mantu un meklēja patvērumu savās vai pavisam svešās lauku muižās.”⁶⁰ Šajā grupā šķietami iederas arī septiņas jaunavas un trīs jaunekļi ar saviem apkalpotājiem, kas dodas uz labiekārtoto ēku laukos, kur gaiss tīrāks un cilvēku mazāk. Tomēr bez viņiem Bokačo nevarētu uzrakstīt savu darbu, kam vajag mierināt, kļiedēt skumjas un sniegt stiprinājumu, vienlaikus slavīnot un cildinot mīlestību.

2.2.

Renesanses laikmetā iekļaujas norise, ko eifēmiski dēvē par Jaunās pasaules atklāšanu. Īstenībā gan notiek “Vecās pasaules” pārvietošana un dažādu apgūstamās pasaules sulu notecināšana, nolaišana. Par Kolumba apmaiņu dēvētais īstenībā gan būtu dēvējams par pirmo globālo bakterioloģisko karu. Apzīmējums ir nosacīts, jo apmaiņa ietver arī augus, dzīvniekus, vīrusus. “Atklājēji” ierodas ne tikai ar invazīvo slieku (*Lumbrus terrestris*), bet arī savām ligām, ekipējumu, kurā ietilpst mikrobi un vīrusi. “Atklājēju” slepenie aģenti paveic lielāko darbu.⁶¹ Politiskā aritmētika jeb statistika piedāvā atšķirīgus rēķinus, tāpēc minētie dati ir domāti tikai ilustrācijai. Haiti iedzīvotāju skaits, ierodoties Kolumbam, tiek lēsts ap astoņiem miljoniem, 1535. gadā vietējo vairs nav. Meksikā 1519. gadā iedzīvotāju populācija esot aptuveni 25 miljoni, 1605. gadā — viens miljons. Tiek lēsts, ka pēc Kolumba ierašanās Jaunajā pasaulē iedzīvotāju skaits ir samazinājies par 95%. Lai kāda būtu politiskā aritmētika, manuprāt, divi aspekti būtu pārdomu vērti.

Viens attiecas uz tā saukto notikumu vēsturi. Pastāvot šādai vēsturei, acīmredzot nenovēršama ir kāda metafiziska, simboliska notikuma izveide, ap kuru centrējas viss vēstures stāsts. Tāds notikums var būt Jaunās pasaules atklāšana, izstumjot vai apspiežot visu pārējo; šajā gadījumā — Jaunajā pasaulē ievazātās sērgas. Var izraudzīties citu piemēru. Mūsdienu pasaulē par šādu simbolisku notikumu kalpo arī Hiroshima. Un laikam tas neļauj ieraudzīt, ka Otrā pasaules kara laikā Vācija ik mēnesi piedzīvoja 50 Hirosimas.⁶² Lai nerastos pārpratumi, tūdaļ norādīšu uz otru aspektu, ko var dēvēt par mentālo kartogrāfiju, izkārtojumu, kas ļauj samānīt, ieraudzīt, saprast.

Saistībā ar Jauno pasauli Karls Šmits (*Carl Schmitt*, 1888–1985) mentālās kartogrāfijas nozīmē norāda uz pastāvošo globālo līnijdomāšanu.⁶³ Pastāvošā mentālā kartogrāfija ļauj ieraudzīt zināmo. Šmits

norāda uz sava veida planimetriju, plaknisko uztveri un izpratni. Jaunā pasaule ir tā pati Vecā pasaule; Jaunā pasaule tiek iekarota, tās atklāšanu visnotaļ pamatoti var dēvēt par Pirmo pasaules karu, kaut gan visa globālā pasaule tajā vēl nav iesaistīta. Acīmredzot pienācis laiks jaunai mentālai kartogrāfijai, kas vairs nebūtu planimetriska. Uzvedinājumu tādas veidošanai sniedz arī mūsdienu sērgu izsekošana. Var atsaukties uz vācu fiziķi un kontagiozitātes pētnieku Dirku Brokmanu (*Dirk Brockmann*, dz. 1969).⁶⁴ Sērgu izplatībā komunikācija prevalē pār fizisko ģeogrāfiju. Atgriežoties pie mentālās kartogrāfijas un Latvijas situācijas, to var paskaidrot šādi: Rīgai Londona ir tuvāk nekā Daugavpils; no Pampāļiem līdz Rīgai hronotopiski ir tālāk un ilgāk nekā no Rīgas līdz Parīzei vai Berlīnei. Tā kā Brokmans ir norādījis uz lidostām šādas komunikācijas īstenošanā, tad nenāktu par jaunu atcerēties, ka 2020. gadā starp desmit pasaules lielākajām lidostām tikai divas atrodas Eiropā (Londonā un Parīzē).⁶⁵ Tomēr uzsvērt un norādīt gribu uz tiem, ko var dēvēt par globālajiem idiotiem, proti, tiem, kas joprojām dzīvo planimetriskā pasaulē, globālajā pasaulē rīkojas kā lokālajā vai citviet lokālo risinājumu pārliek savā “globālajā pasaulē”. Bet viens no mūsdienu ligu izplatīšanas veidiem ir medicīniskais tūrisms.⁶⁶ Un tas vedina pārdomāt pašu medicīnu sērgu un ligu nodrošināšanā.

2.3.

Saistībā ar Jauno pasauli kļūst aktuāla gallu jeb franču kaite. Renesanses “filosofs un mags” Džirolamo Frakastoro (*Girolamo Fracastoro*, 1476/8–1553) uzraksta dzejoli “Sifiliss” (*Syphilis, sive de morbo gallico*), kas vēl 18. gadsimtā tiek uzskatīts par labāko Jaunlaiku dzejoli latīņu valodā. Kaut gan popularitāti varētu būt veicinājis arī dzejoļa veltījums kardinālam Pjetro Bembo (*Pietro Bembo*, 1470–1547). Dzejoļa galvenais varonis Cūkmilis kļūst par 19. un 20. gadsimta mijā izplatītās (vismaz Krie-

vijas impērijā) ligas apzīmējumu. Bet pašu Frakastoro 19. gadsimtā pat nodēvē par zinātniskās epidemiogrāfijas pamatlicēju.⁶⁷ Tā pamats ir viņa darbs “Par kontagiozitāti, par kontagiozām slimībām un to dziedināšanu” (*De contagione et contagiosis morbis et eorum curatione*, 1546). Turpinot Pomponaci skatījumu, Frakastoro izveido sava veida protoķīmisku skatījumu — ligu, sērgu cēlonis ir *seminaria morbi* jeb *contagionis*. Šīs “sēklas” var dažādi izprast, tomēr svarīgākais ir tas, ka tās ir lipīgas, kontagiozas. Un Frakastoro apraksta tādas lipīgas sērgas kā sifiliss, tifs, mēris, tuberkuloze u. tml.

Nojēgums par lipīgām kaitēm, infekciju transformē pastāvošos priekšstatus un darbības. Tomēr miasmu diskursīvā prakse pastāv vēl 19. gadsimtā. Slavenā Naitingeila pat protestē pret kanalizācijas sistēmas ierīkošanu zem namiem, jo “izgarojumi” var izraisīt dažādas infekcijas.⁶⁸ Miasmu un kontagiozitātes modeļi ilgstoši konkurē, galvenā atšķirība jaunajā modelī ir cēloņa saskatīšanās, proti, kontakts, saskare ar “sēklām”, mazītiņiem “tārpiņiem” vai animējumiem. Ilgstoši tiek risināts jautājums par šo lipekļu dzīvīgumu (*contagium vivum*, *contagium animatum*). Abu modeļu izvērsšanās veidojas *homo hygienicus*, īpaši uzsverot tīrības, svaiguma nozīmīgumu. To attiecina kā uz individuālo, tā sociālo, sabiedrisko ķermeni⁶⁹, turklāt sākotnēji šie centieni attiecas uz ķermeņa ārpusi, un tikai pakāpeniski ietiecas ķermenī. Tomēr Naitingeilas bažas nebūt nav mazsvarīgas, pat ja patlaban “izgarojumus” izprot atšķirīgi. Tiek lēsts, ka vidēji gadā cilvēks izdala 49 litrus ekskrementu, desmitā daļa no to masas ir baktērijas. Ņemot vērā, ka vismaz katrs trešais Zemes iedzīvotājs “abortējas” zem klajām debesīm, “fermentēšanās” masa ir iespaidīga.

Par smaržojošu, samanaumu vēsturi. Pastāv ne tikai smaržu, bet arī smaržošanas vēsture. Arī citas maņas nebūtu atstājamas novārtā, turklāt nav pamata aprobežoties ar tradicionālajām piecām maņām, sensorā

uztvere un dzīve ir kultūrvēsturiski atšķirīga. Samanišanas konfigurācijas ir vēsturiski variablas, redze vai dzirde ne vienmēr dominē, bet mūsdienīgās ekstrapolācijas liedz samānīt savulaik nozīmīgo. Sensorā vēsture ļautu būt sensiblākam arī pret tagadējo. Par samānīšanas vēsturnieku (*historien du sensible*) sevi dēvējošais Alēns Korbēns (*Alain Corbin*, dz. 1936) ir uzrakstījis miasmu vēsturi, vedinot turpināt šādas vēstures izstrādi.⁷⁰ Maņu dzīves un valodas formu arheoloģija ļautu vēsturei kļūt krāsaini daudzveidīgai, sulīgai, smaržīgi smirdīgai un varbūt arī garšīgai.

2.4.

Jaunās pasaules atklāšanas kā notikuma paēnā bieži vien ir protestantisma tapšana, kuru arī uztver kā notikumu. Protestantismam ir ne mazāka loma Jaunās pasaules “apgūšanā”, turklāt tas nodrošina arī “jaunas pasaules” veidošanu. Bieži vien tas noēno Ziemeļu renesanses domātāju Roterdamas Erasmu (*Erasmus Desiderius*, 1469–1536). Viņa laikā Veco pasauli ir pārņēmis turku bieds, pa topošo Eiropu drasē “angļu auksto sviedru” (*sudor anglicus*) nāve. “Angļu sviedrene” iedzīvotājus terorizē ilgstoši (1485–1552), 18. un 19. gadsimtā tai seko “pikardiešu sviedrene” (*suette des picards*). Erasma laikā tā lielākoties skar turīgos, savrupinātos, un viņš ir gluži vai izvēlīgs veselīgo dzīvesvietu izraudzīšanā. Erasmus raksta darbus par audzināšanu, piedienīgu izturēšanos, un tajos mūsdienās nav grūti saskatīt higiēniskus, sanitāriskus priekšstatus, kas kopumā iekļaujas tajā, ko var dēvēt par civilizācijas procesu. Detalizēti to visu ir aplūkojis Norberts Eliass (*Norbert Elias*, 1897–1990), parādot, ka šķietami higiēnisko, sanitāro normu pamatā ir pavisam citas norises. Eliass raksta par “ilgstošām noteiktu sabiedrību cilvēku afektu un kontroles struktūru pārmaiņām”⁷¹ un šajā saistībā atzīmē: “Ideju un domāšanas formu vēsturi var patiešām izprast, ja cilvēku attiecību pārmaiņas skatām vienlaikus ar izturēšanās struktūru, dvēseliskās

mājsaimniecības iekārtu kā veselumu.”⁷² Cilvēku raksturo dažādas vēlmes, iekāres, bailes, tāpēc mūsdienīgi šķietamajām higiēniskajām normām (kaut vai individualizētajai ēšanai un šķaudīšanas vai splaudīšanās kontrolēšanai) var būt pavisam cita ģeoloģiska izcelsme, šajā gadījumā — pašprakses transformācijās. Var gadīties, ka *homo hygienicus* tapšanā medicīnai un zinātnei ir otršķirīga nozīme. Un tieši tas vedina vēl rūpīgāk izstrādāt medicīnas vēsturi, nereducējot to uz ideju, tehnisko paņēmieni un medicīnu praktizējošo personu vēsturi; diskursīvo prakšu vēsture ir plašāka un var būt arī pamācošāka, ja vien pastāv vēlme tiešām kaut ko saprast.

3.

Pastāv uzskats, ka hipokrātiskā medicīna vairāk sabeigusi nekā izārstējusi.⁷³ Varbūt pienācis laiks pārlūkot pēchipokrātiskās medicīnas nāves plauju? Īstenotā medicinizēšana un farmakoloģizēšana var būt novedusi pie neizārstējamo infekciju laikmeta, kā to pieļauj mikrobiologs Deivids Livermors (*David Livermore*, [b. g.]).⁷⁴ Šis pieļāvums gan attiecas uz pēcbakterioloģisko laikmetu. Tomēr arī īsais bakterioloģiskais laikmets ir uzmanības vērts, jo tajā nostiprinās visdažādākā veida sterilizēšana. Bet medicinizācija un farmakoloģizēšana izvērsās visistākajā zāļošanā, padarot cilvēku par zāļu rīvēju, farmakofāgu un nodrošinot visdažādākās nebūšanas ar antibiotikām (un ne tikai ar tām). Nevar neatzīmēt arī paradoksālu situāciju: dažādo ligu gadījumā mediķi tiek nostādīti sarkanajā līnijā, kaut gan mūsdienīgais medicīniski redukcionistiskais skatījums nodrošina tikai “salabošanu”, pareizāk sakot, — pakalpojuma piedāvāšanu un iegādāšanos —, ja par to var samaksāt, jo mediķis principā ir medicīniskās aprūpes speciālists. Medicinizēšanas ietvaros laikam darbojas princips “Jo slimāks, jo veselāks”. Šādi iespējams arī jautāt, kādas slimības tiek producētas, lai saturētu mūsdienīgo “veselīgo sabiedrību” un visdažādāko ligu pārņemtos. Turklāt attieksme pret ligu pārņemto, sērgu

skarto var būt visai atšķirīga. Vienu versiju ir izspēlējis rakstnieks un zinātnieks Semjuels Batlers (*Samuel Butler*, 1835–1902) utopiskajā darbā “Ruken” (1872). “Ruken” ir vārda “nekur” anagramma (*erewhon, nowhere*). Veselīgā sabiedrībā slimība ir pārkāpums vai noziegums, par ko pienākas sods. Iespējams, ka Batlera fiksēto iezīmi vai pat ievirzi vajadzētu ņemt vērā, skatot mūsdienīgās norises.

Bakterioloģisko, virusoloģisko atklājēju un eliminētāju solījumi kontrastē ar faktiskajām norisēm. 20. gadsimta otrajā pusē vien fiksētas 300 infekciju ligas, kas parādījās no jauna vai radušās populācijās, kurās iepriekš tās nav bijušas. Tolaik tiek arī fiksēts, ka koronavīruss izraisa respiratoras saslimšanas, nodrošinot cilvēkiem aptuveni 15% saaukstēšanās gadījumus. Pirmā infekciju liga, ar kuru netiek galā civilizētā pasaule ir HIV/AIDS. Neapstiprinās arī Ervina Akerknehta (*Erwin Ackerknecht*, 1906–1988) tēze, ka epidēmiju gadījumā īstenotie pasākumi lielā mērā atkarīgi no politiskās iekārtas: patvaldnieciskie, konservatīvie režīmi izmanto stingrus ierobežojumus, bet liberālie gādā par pārvietošanās un tirgošanās brīvību.⁷⁵ Karantīna (*quarante giorni*), lazarete (*lazzaretto*)⁷⁶ nautiliem nolūkiem, sanitārie kordoni (*cordons sanitaire*) sauszemes gadījumā ir cieņā abos režīmos. Acīmredzot produktīvāka var būt diskursīvo prakšu un dispozitīvu izpēte, nevis redukcionistiskā bakterioloģiskā un virusoloģiskā pieeja.⁷⁷

To var raksturot divi atgadījumi, kas saistīti ar holēru. Pirmais gadījums attiecas uz ķīmiķa un higiēnista Maksa Petenkofera (*Max Pettenkofer*, 1818–1901) saķeršanos ar mikrobiologu un higiēniķi Robertu Kohu (*Robert Koch*, 1843–1910), izdzerot vibriem pārpildītu šķidrumu kā “tīru ūdeni”. Parīzē tas ticis atainots kā karikatūra, kurā kāds mācīts ārsts iebauda ar holēru inficētas fekālijas un “izdala” vijolišu pušķīti. Otrs gadījums attiecas uz ūdens apgādes sistēmas veidošanu Ņujorkā, turpinot tās iedzīvotājus apgādāt ar “netīru ūdeni”, toties

izveidojot *Manhattan Company*, kas patlaban *JPMorgan Chase* veidolā ir pasaulē otrā lielākā banka. Tā turpina nodrošināt holēru (1832, 1849), bet finansiāli šādi plaukstošais politiķis Ārons Bers (*Aaron Burr*, 1756–1836) izaicina uz divkauju un nāvējoši sašauj Aleksandru Hamiltonu (*Alexander Hamilton*, 1755–1804). Mikrobioloģija netop kā tira zinātne⁷⁸, bet vakcinēšanas emblemātiskajā Pastēra (*Louis Pasteur*, 1822–1895) figūrā iekļaujas arī reliģiozas iezīmes. Mikrobioloģija ir sajūgta ar mūsdienām, ko mēdz dēvēt arī par modernismu.

3.1.

Bakterioloģiskā, virusoloģiskā diskursīvā prakse, kas strukturāli sabalsojas ar koloniālismu⁷⁹, ļauj iezīmēt dažus sīzetiskus izvērsumus. Runa ir par vispārēju bellizāciju, jo draud neredzams ienaidnieks, kuru gan iespējams identificēt. Taču cilvēks atrodas nemīgtīgā ielenkumā, kas nodrošina nepārtrauktu neirotizēšanu un mobilizēšanu. Iesaistīšanās šādā karā jau sākotnēji attaisno kritušos un neziņu ar tās noteiktajām darbībām. Iesaistīšanās šādā karā ietver “atbrīvošanos”, “attīrīšanos”, “dezinficēšanu”, “imunizēšanu” utt. Var norādīt uz diviem sociālpolitiskiem risinājumiem, kas vērsti uz attiecīgu populāciju dzīvotspējas nodrošināšanu, lai nodrošinātu pret baciļu, mikrobu, vīrusu invāziju (iekļūšanu, ieceļošanu utt.). Hitlera risinājums atskan viņa atziņā “Es jūtos ka Roberts Kohs politikā”⁸⁰. Ar sifilisu sirgstošais Ļeņins⁸¹, sākot ar 1905. gada tekstiem, ņemas aktīvi rakstīt par attīrīšanu un tīrīšanu un drīz vien to arī praktizē. Attīrīts tiek no parazītiem, insektiem, cenšoties nepieļaut tifu, mēri utt. Abos gadījumos tiek iedarbināta šķirošanas, selekcionēšanas mašīnērija. Padomju komunisma gadījumā šķirošana iekļauj arī deklasēšanu, taču likvidēšana un imunizēšana ir spēkā abos gadījumos. Uz šiem gadījumiem norādu, lai atgādinātu Roberto Esposito (*Roberto Esposito*, dz. 1950) fiksēto imūnā un komūnā sajūgtību.⁸² Šī sajūgtība darbojas arī

tajā jomā, ko var dēvēt par naturālo, dabā notiekošo, par dažādām dzīvības un dzīves formām un to mijiedarbību. Katrā ziņā imūnsistēma diskursīvajā praksē ietver militāro dispozitīvu, imunitātes nodrošināšana ir sava veida svētais karš, kurā izmantojama arī terorizēšana.

Biopolitika tiek raksturota ar principu “Liek dzīvot, ļauj nomirt”. Biopolitikas padomju versijā iezīmējas divi citi principi vai šī principa variācijas — “Liek dzīvot, neļauj nomirt” vai “Neļauj ne dzīvot, ne nomirt”. Iespējams, ka runa ir par dažādām biopolitikas modalitātēm vai reģionālām savdabībām. Katrā ziņā būtu ņemama vērā mūsdienās pastāvošā baiļošanas politika.⁸³ Vienu dimensiju raksturo epidēmiju un pandēmiju pieteikšana, nebūt nenoliedzot sērgu pastāvēšanu vai iespējamību; šā gadsimta pirmajā desmitgadē tādas jau ir bijušas sešas. Ņemot vērā apsēstību ar higiēnu (ES gadā izlieto 3,5 miljonus tonnu tīrīšanas līdzekļu) un atkritumu mūsdienīgo producēšanu, baiļu atvairīšanai līdzekļi netiek žēloti. Un profitētāji šādā saimniekošanas, ekonomikas formā ir farmaceitiskā industrija un apdrošināšanas kompānijas. Pastāv arī citi baiļošanas līdzekļi, kas cilvēkiem neļauj atslābt, noturot viņus “ne dzīvošanas, ne nomiršanas” režīmā.

3.2.

Mišels Fuko, 1976. gadā uzstājoties Rio-dežaneiro ar referātu (*Crisis de un modelo en la medicina?*) par medicīnas krīzi⁸⁴, pauž vērā ņemamu atziņu, ka viena no medicīnas iespējām ir nonāvēt un ka medicīna vienmēr nonāvē, turklāt tā to apzinoties. Runa ir par pasākumiem, lai atsavinot separētu dzīvību noteiktās telpās, imunizējot pret komunitāro izdzimšanu. Un tieši aizsardzība rada risku, ko rauga atvairīt, un tieši tāpēc arī vajadzīga baiļošanas politika. “Patlaban nav iedomājama politika, kas nevērstos uz dzīvību kā tādu.”⁸⁵

3.3.

Pārslasišanas un pārdomāšanas vērts ir Freida (*Sigmund Freud*, 1856–1939) darbs “Totēms un tabu”, īpaši tā sadaļas par kontagiozo maģiju un izturēšanos pret ienaidniekiem un mirušajiem. Freids raksta: “Tā kā līdzība un kontiguitāte ir abi būtiskie asociācijas procesa principi, tad izskaidrojums visam maģisko priekšrakstu trakumam tiešām ir ideju asociāciju kundzība.”⁸⁶ Mūsdienīgā maģija nebūt neatpaliek no iedomāto primitīvo sabiedrību maģijas. Freids norāda: “Uzmācības slimnieki izturas tā, it kā “neiespējamās” personas un lietas būtu bīstamas infekcijas nesēji, kura kontaktā gatava pārnesties uz visu apkārtesošu.”⁸⁷ Arī biopolitikā tiek izspēlētas šādas infekcijas, no kurām pasargājama noteiktā kopība. Iespējams, ka cita Freida atziņa pat ir svarīgāka: “Zinātniskajā pasauluzskatā vairs nav vietas cilvēka visvarenībai, viņš ir atzinis savu niecīgumu un rezignēti pakļāvis nāvei kā visām citām dabas nepieciešamībām. Tomēr pašāvilā uz cilvēka gara varu, kurš rēķinās ar īstenības likumiem, turpina dzīvot daļa no primitīvās visvarenības ticības.”⁸⁸ Paradoksālā kārtā tieši zinātne un tehnika nodrošina mūsdienu maģiskās darbības, kaut gan no Freida atziņas var izveidot arī norādi uz to, ka nepieciešams ņemt vērā dvēseles saimniecisko funkcionēšanu un izstrādāt *ars moriendi*, lai tiešām izkoptu cilvēcisku un cilvēcīgu dzīves formu.

Norādi uz Freidu var pamatot ar Ničes atziņu. 1873. gadā viņš raksta: “Neskaitāmām saules sistēmām mirguļojoši pielietajā Visumā kādā nostūrī reiz bija spīdekļis, uz kura gudri dzīvnieki izdomāja izziņu. Tā bija visaugstprātīgākā un vismelīgākā “pasaules vēstures” minūte, taču tomēr — tikai minūte. Pēc dažiem dabas elpas vilcieniem spīdekļis sastinga, un gudrajiem dzīvniekiem bija jānomirst.”⁸⁹ Norādīdams uz to, “cik nožēlojams, cik nenoteikts un gaistošs, cik bezmērķīgs un patvaļīgs dabas ietvarā ir cilvēka intelekts”⁹⁰, Niče secina: “Tas ir cilvēcisks, un tikai tā īpašnieks un radītājs izturas pret to tik patē-

tiski, it kā tajā vērtos pasaules viras.”⁹¹ Nav nepieciešams šo intelektu noniecināt, jo tas atgādina arī par dabisko pašā cilvēkā. Viņa miesas ir mājoklis miljoniem mikroorganismu, baktēriju, vīrusu utt. Un tikai koeksistencē ar tiem viņš spēj būt arī pats.

3.4.

Benvenists sadaļā par viesmīlību norāda uz “pats” kā saimnieka un *munus, immunis, communis* saistību.⁹² Pats kā *despotēs, oikodespotēs* var būt arī despots mūsdienīgā nozīmē, taču latviski pastāv arī vārds “māj-pats”, kas ietver norādi uz sevi pašu un mājjošanu, prašanu sadzīvot ar citiem. Un paša miesa jau iekļauj šos citus un citādo, to izskaušana, attīrīšana no tiem izārda arī savējo mājsaimniecību. Valodas un dzīves formu ņemšana vērā var sniegt vēl dažus skaidrojumus.⁹³ Indoeiropiešu pirmvalodā nav vispārīgā apzīmējuma slimībai. Savukārt “sērga” sākotnēji ietver tādas nozīmes kā rūpēties, sargāt, glabāt. Vārds “slims” gan ietver nozīmi “nederīgs” un pat “ļausns”, gluži tāpat kā “kaitēt” nozīmē “darīt sliktu, ļaunu”, taču “kaite” norāda, ka ir kāda vaina. Valodformas ietver norādi uz cēloni, vainu (vainīgumu) un saudzējamību. Vārds “slims” latviski ir aizgūvums, tāpēc būtu vēlams “slimās būšanas” arheoloģija un valodiskā kartografēšana. Turklāt šādi noskaidrotos arī tas, ka pastāv būtiska atšķirība starp “būt slimam” un “slimot ar kaut ko”. To var formulēt arī šādi: “ir slimis”, “ir slimības”. Ja ir slimības, tās var eliminēt (īpaši, ja tās atbilst farmakoloģiskajai identificēšanas sistēmai), taču tas nenozīmē, ka cilvēks vairs nav slimis. Tas gan ietver arī iespēju, ka cilvēks nav slimis, taču viņš tiek ārstēts no dažādām slimībām. Viņš ir līgu pārņemts un apņemts, un tās viņu saliec aizvien vairāk, uz to norāda jau vārda “līga” sākotnējā nozīme “liekt”. Tas atveidojas arī miršanā. Atgādināšu, ka “mirt” ir nepārejošs darbības vārds. Un nomirt var tikai katrs pats. Turklāt nomiršana nav iespējama ciešamā kārtā — es nevaru tikt nomirts, es

varu nomirt. Taču, nepieļaujot nomiršanu, var nomirdināt, nonāvēt. Un tieši tāpēc patlaban ir nepieciešama māksla nomirt, *ars moriendi*, jo pat medicīniski tā tiek saārdīta.

3.5.

Bokačo aprakstītās izdzīvošanas taktikas uzskatāmi papildina Aleksandra Bogdanova (*Alexander Bogdanov*, 1873–1928) atainojums 1914. gada biopolitiskajā utopijā “Nemirstības svētki”. Viņš raksta: “Spektrofons dzīvokļus savienoja ar teātriem, avižu birojiem un sabiedriskām iestādēm... Katrs savās mājās varēja brīvi baudīt aktieru dziedāšanu, spoguļa ekrānā redzēt skatuvi, noklausīties oratoru runas, tērzēt ar paziņām... Pilsētu vietā bija komunistiskie centri, kur milzīgās daudzstāvu ēkās bija koncentrēti veikali, skolas, muzeji un citas sabiedriskas iestādes.”⁹⁴ Bokačo un Bogdanova tekstu savietošana ļauj izdarīt dažus secinājumus, ieskaitot arī mūsu tagadējo sarunu. Bokačo aprakstītie “izdzīvojušie” ir jauni un turīgi, viņi īsteno sociālo distancēšanos, taču piedāvā mierinājumu un cildina mīlestību. Arī mūsu sarunā principā nekas nav mainījies, ja neskaita tehniskus uzlabojumus. Tiesa, var pieļaut, ka attālināšanās ir tikai pastiprinājusies, tostarp arī pašiem no sevis. Un saruna vairs nav mīlestības cildināšana. Pats pasākums vairāk orientēts uz to, ko Niče rakstījis par gudrajiem dzīvniekiem un viņu izziņu.

Noslēgumā vēl daži paskaidrojumi. Prospektīvi apsvērumi ir par pagājušo, kas varbūt nav gluži pagājis, taču šāds skatījums var būt plašāks, dziļāks, pilnīgāks. Tas ļauj zināt un saprast labāk. Savukārt uz nākamību vērstais laikam nav nekas cits kā pagājušā transponēšana, pārlīkšana uz priekšu. Tas ir tiešām retrospektīvs skatījums, kurā nav iespējams nekas jauns. Šāds nošķirums ļauj arī jautāt, vai, piemēram, tagadējie epidemioloģiskie pasākumi nav nekas cits kā kādreizējās ikdienas prakses pielāgošana tagadējai situācijai, piekrāsojot to ar zinātniskām atziņām. Turklāt šīs kādreizējās ikdienas prakses ir radušās

visdažādākajos veidos un nav kalpojušas pasargāšanai, atvairīšanai utt. Galu galā dzīve ar sērgu ir dzīve pašam ar sevi. Arī tagadējās sērgas svarīgākais faktors ir sociālpolitiskā un ekonomiskā problemātika, nevis pati slimošana. Pastāvošajā saimniekošanas formā vienkārši tiek īstenota disciplinēšana, nederīgo mazināšana, apgrūtinājumu novēršana, lai sabiedrības ķermeņiem nepiemestos vēl kādas kaites. Benvenists savā valodas un dzīves formu arheoloģijā norāda uz *homo sacer* un *sacramentum*, kas atvedināts no vārda *sac-rare*, nolādēt.⁹⁵ Savā ziņā tagadējie “slimie” ir nolādētie jeb būtnes *homo sacer* statusā. Šādi atkal tiek fiksēts nošķirums *bios/zōē*, kurā tiek izspēlētas un paspēlētas tagadējo cilvēku dzīvības.

Avoti un piezīmes

- ¹ Vitgenšteins L. *Filosofiskie pētījumi*. Vējš J., Taurens J. (tulki.). Rīga: Minerva, 1997, 17. lpp.
- ² *Ibid.*, 20. lpp.
- ³ Benveniste É. *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*. Paris: Minuit, 1969, t. 2, p. 123–132.
- ⁴ Bokačo Dž. *Dekameroni*. Rīga: LVI, 1959, 13.–14. lpp.
- ⁵ *Ibid.*, 14. lpp.
- ⁶ Cardini F. *Le cento novella contra la morte*. Roma: Salerno Editrice, 2007.
- ⁷ Bokačo, op. cit., 22. lpp.
- ⁸ *Ibid.*, 24. lpp.
- ⁹ Boccaccio G. *Decameron*. A cura di A. Quondam, M. Fiorilla, G. Alfano. Milano: BUR classici, 2013, p. 189–190.
- ¹⁰ Burnet M. *Natural History of Infectious Disease*. Cambridge: Cambridge University Press, 1962.
- ¹¹ Omran A. R. The Epidemiological Transition. A Theory of the Epidemiology of Population Change. *The Milbank Quarterly*. 2005, 83 (4): 731–757.
- ¹² Drexler M. *Secret Agents. The Menace of Emerging Infections*. Washington: J. Henry Press, 2002, p. 6.

- ¹³ Tūcidids. Peloponēsiešu karš. Rīga: Ar Kultūras Fonda pabalstu izdevis pārcēlējs, 1932, (Thuk. 2, 47–54; 57–59).
- ¹⁴ Ibid., 127. lpp., (Thuk. 2, 48).
- ¹⁵ Ibid., 126. lpp., (Thuk. 2, 47).
- ¹⁶ Ibid., 127. lpp., (Thuk. 2, 49).
- ¹⁷ Ibid., 128. lpp., (Thuk. 2, 51).
- ¹⁸ Ibid., (Thuk. 2, 35–46).
- ¹⁹ Plut. Perikl. 38, 1–2.
- ²⁰ Tūcidids, op. cit. 120. lpp., (Thuk. 2, 37).
- ²¹ Ibid., (Thuk. 2, 41).
- ²² Ustinov A. N. K istoriji epidemij drevnevo mira. Moskva: Tipografija A. I. Mamontova, 1894.
- ²³ Ibid., s. xv–xvi.
- ²⁴ Lukrēcijs K. T. *Par lietu dabu*. Eiduss J. (tulk.). Rīga: Zvaigzne ABC, 1995, 194. lpp., (Lucr. VI 1090–1112).
- ²⁵ Lucretius. *De rerum natura*. Cambridge: Harvard University Press, 1947, p. 522, (Lucr. VI 1098).
- ²⁶ Aretajs “Par akūto slimību cēloņiem”, (I, 7).
- ²⁷ Ustinov, op. cit., s. 47.
- ²⁸ Ibid., s. iv.
- ²⁹ Ibid.
- ³⁰ Ustinova darbā: Frakastoro un Pastēra līnija — 131. lpp. Frakastoro sēkla uzdīgst tikai 19. gs. — 54. lpp. Sk. arī: 53.–54., 103. lpp. Sk. arī: Pirogov N. I. *Nacala obscei vojenno-polevoj hirurgij, vzjatye iz nabludenij vojenno-gospitalnoj praktiki i vospominanij o Krymskoj voine i kavkazskoi ekspedicii*. Drezden: Tipografija E. Blohmana i syna, 1866. Sal.: Skvorcov I. P. *Vzgljady N. I. Pirogova na gigijenu i vojenno-sanitarnoje delo*. Kazan: Tipografija Kazanskovo universiteta, 1881.
- ³¹ Bykov D. *Lekcii po russkoj literature XX veka*. Moskva: Eksmo, 2019, t. 4, s. 59.
- ³² Šuvajevs I. *Krievijas homo imperii*. Rīga: FSI, 2015, 35. lpp. un tālāk.
- ³³ Strabons *Geographika*. Radz St. (Hrsg.). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2008, Bd. 7, (Strab. VII 4, 2).
- ³⁴ Plat. Alcib. I 129s.
- ³⁵ Fuko M. *Pašrūpe*. Auziņa I. (tulk.). Rīga: Zvaigzne ABC, 2003, 35. lpp.
- ³⁶ Fuko, op. cit., 36. lpp.
- ³⁷ Hieronymus F. *MEΛETH. Uebung, Lernen und angrenzende Begriffe*. Basel, 1970; Šmids V. Pašrūpu vēsture. Grām.: *Eksistences estētika un ētika*. Šmids V. Rīga: Minerva, 2001, 27.–60. lpp. Sal.: Schmid W. *Selbstsorge*. In: *Zur Grundlegung einer integrativen Ethik*. Endress M. (Hrsg.). Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1995, S. 98–129.
- ³⁸ Plat. Alcib. 129b.
- ³⁹ Ibid., 135a.
- ⁴⁰ Nietzsche F. *Kristische Studienausgabe*. München: dtv, 1988, Bd. 7, S. 545.
- ⁴¹ Visa pasāža: Plat. Prot. 313c–314b.
- ⁴² Plašāk: Agamben G. *L'uso dei corpi*. Vicenza: Neri Pozza, 2014.
- ⁴³ Arist. Pol. 1254b 18.
- ⁴⁴ Savulaik to formulēju kā “ķermeņa efektu” — Šuvajevs I. *Filosofija kā dzīvesmāksla*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 62.–75. lpp.
- ⁴⁵ Šuvajevs I. *Rūpēs par dvēseli*. Rīga: Zinātne, 2019, 290. lpp.
- ⁴⁶ Agamben G. *Opus Dei. Archeologia dell'ufficio*. Torino: Bollati Boringhieri, 2012.
- ⁴⁷ *Hipokratiskie raksti*. Gaile A., van Hofa A. (tulk.). Rīga: Liepnieks & Rītups, 2003, 3. lpp.
- ⁴⁸ Sal.: *Hipokratiskie raksti*. Rīga: Liepnieks & Rītups, 2003, 157., 358. lpp.
- ⁴⁹ Plot. I 4, 3.
- ⁵⁰ Plat. Resp. 617d.
- ⁵¹ Arist. Polit. 1253a.
- ⁵² Hipp. De prisca med. III.
- ⁵³ Garin E. (dir.) *L'Uomo del Rinascimento*. Roma: Editori Laterza, 2005, p. 169.
- ⁵⁴ Šopenhauers A. *Aforismi dzīves gudrībai*. Rīga: Zvaigzne ABC, b. g., 15. lpp.
- ⁵⁵ Bokačo, op. cit., 19. lpp.
- ⁵⁶ Münkler H. *Machiavelli. Die Begründung des politischen Denkens der Neuzeit aus*

- der Krise der Republik Florenz*. Frankfurt/M.: Fischer, 2007, S. 172.
- ⁵⁷ Bokačo, op. cit., 15. lpp.
- ⁵⁸ Ibid.
- ⁵⁹ Ibid., 19. lpp.
- ⁶⁰ Ibid., 16. lpp.
- ⁶¹ Ieskatam: Diamond J. *Guns, Germs, and Steel. The Fates of Human Societies*. (1997) London: W. W. Norton, 2017.
- ⁶² Solonin M. *Kak Sovetskij sojuz pobedil v voine*. Moskva: Jauza, 2019, s. 204.
- ⁶³ Schmitt C. *Der Nomos der Erde im Völkerrecht des Jus Publicum Europaeum*. Berlin: Duncker & Humblot, 1974, S. 55.
- ⁶⁴ Brockmann D., Helbing D. The Hidden Geometry of Complex, Network-Driven Contagion Phenomena. *Science*. 2013, 342: pp. 1337–1342. Dirka Brokmana līdzautors ir vācu fiziķis un sociologs Dirks Helbings. Sal. ar viņa darbu: Helbing D. *Verkehrsdynamik. Neue Physikalische Modellierungskonzepte*. Berlin: Springer, 1997.
- ⁶⁵ *Top 10 biggest airports in the world*. constructionreviewonline.com. Sk. 2020. g. 9. dec.
- ⁶⁶ Shah S. *Pandemic. Tracking Contagions, from Cholera to Ebola and Beyond*. New York: Picador, 2016.
- ⁶⁷ Enzyklopädie Medizingeschichte. Gerabek W. E. u. a. (Hrsg.). Berlin: Gruyter, 2005, Bd. 1, S. 669.
- ⁶⁸ Nightingale F. *Notes on Nursing*. London: Harrison, 1859, p. 16.
- ⁶⁹ 18. gs. sāk izplatīties tādi diskursīvās prakses elementi un apzīmējumi kā *santé publique, public health, hygiène publique, public hygiene, salubrité publique*.
- ⁷⁰ Corbin A. *Le miasme et la jonquille. L'odorat et l'imaginaire social aux XVIIIe et XIX siècles*. Paris: Flammarion, 1982; Corbin A. Histoire et anthropologie sensorielle. *Anthropologie et sociétés*. 1990, 14 (2): 13–24.
- ⁷¹ Elias N. *Über den Prozess der Zivilisation*. Frankfurt/M.: Suhrkamp, 1992, Bd. 1, S. ix.
- ⁷² Elias, op. cit., Bd. 2. S. 389. Zīmīgais formulējums — *ins Auge fasst* (“skatām”); burtiski: “tvert aci”.
- ⁷³ Porter R. *The Greatest Benefit to Mankind. A Medical History of Humanity from Antiquity to the Present*. London: W. W. Norton, 1997.
- ⁷⁴ Livermore D. Has the Era of Untreatable Infections Arrived? *The Journal of Antimicrobial Chemotherapy*. 2009, 64 (1): i29–36.
- ⁷⁵ Ackerknecht E. H. Anticontagionism between 1821 and 1867. *Bulletin of the History of Medicine*. 1948, 22: 562–593. Sk. viņa darbus: *Kurze Geschichte der Psychiatrie* (1957). Stuttgart: Enke, 1985; *Kurze Geschichte der Medizin* (1959). Stuttgart: Enke, 1992; *Geschichte und Geographie der wichtigsten Krankheiten*. Stuttgart: Enke, 1963.
- ⁷⁶ Pieņemts uzskatīt, ka pirmā lazarete karantīnai (1348) izveidota Venēcijas lagūnā — sala (220 x 145 m) *Santa Maria di Nazaretto (Iazzaretto vecchio)*.
- ⁷⁷ Ahn A. C., Tewari M., Poon Ch.-S., Russell S. Ph. The Limits of Reductionism in Medicine: Could Systems Biology Offer an Alternative? *PLoS Medicine*. 2006, 3 (6): e208. Pieejams: <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.0030208>.
- ⁷⁸ Sarasin Ph. u. a. (Hrsg.). *Bakteriologie und Moderne. Studien zur Biopolitik des Unsichtbaren 1870–1920*. Frankfurt/M.: Suhrkamp, 2007.
- ⁷⁹ Ibid., S. 38.
- ⁸⁰ Ibid., S. 41.
- ⁸¹ Novoselov V. *Smertj Lenina. Medicinskij detektiv*. Moskva: Pjatj Rim, 2020.
- ⁸² Esposito R. *Immunitas. Schutz und Negation des Lebens*. Berlin: diaphanes, 2004, S. 27, 142. (*Immunitas. Protezione e negazione della vita*. Torino: Einaudi, 2002.) Par militāro dispozitīvu — S. 27.
- ⁸³ Sedláček T., Tanzer I. *Lilit und die Dämonen des Kapitals*. München: Hanser, 2015, S. 156 ff. [2000 — *BSE (Bovine*

- spongiform encephalopathy*), govju trakumsērga; 2003 — SARS; 2006 — cūku mēris; 2008 — putnu gripa; 2009 — cūku gripa; 2011 — *Ehec*, zarnu nūjiņas epidēmija.]
- ⁸⁴ Foucault M. *Dits et écrits*. Paris: Gallimard, 1994, t. 3, p. 40–58. (Nr. 170)
- ⁸⁵ Esposito, op. cit., S. 198.
- ⁸⁶ Freids Z. *Kultūra un sabiedrība II*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2016, 97. lpp.
- ⁸⁷ Freids, op. cit., 44. lpp.
- ⁸⁸ *Ibid.*, 102. lpp.
- ⁸⁹ Nīče F. *Par vēstures derīgumu un kaitīgumu dzīvei*. Rīga: Neputns, 2021, 92. lpp.
- ⁹⁰ *Ibid.*
- ⁹¹ *Ibid.*
- ⁹² Benveniste, op. cit., t. 1, p. 88–89. Par imūno un komūno — p. 96.
- ⁹³ Saistībā ar latviešu valodu sk.: Karulis K. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. Rīga: Avots, 1992, 1. sēj., 186.–187., 530. lpp.; 2. sēj. 227.–228. lpp.
- ⁹⁴ Grois B. (red.). *Russkij kosmizm*. Moskva: Ad Marginem Press, 2015, s. 320.
- ⁹⁵ Benveniste, op. cit., t. 2. p. 172.

Par autoru

Igors Šuvajevs, *Dr. phil.*, LU profesors. Latvijas Zinātņu akadēmijas īst. loc. Publikācijas: 15 monogrāfijas, vairāk par 50 sastādītām un tulkotām grāmatām. Redkolēģijas loc. (*Oriens aliter, Reliģiski-filozofiski raksti* u. c.). Apbalvojumi: Austrijas Goda krusts zinātnē un mākslā (2015), Eiropas Zinātņu un Mākslas akadēmijas balva “*Felix*” (2001).

About the Author

Igors Šuvajevs, *Dr. phil.*, Professor at the University of Latvia, Full Member of the Latvian Academy of Sciences. Publications: 15 monographs; more than 50 books, compiled and translated. Member of the Editorial Board (*Oriens Aliter, Religious-Philosophical Articles etc.*). Honours and awards: Österreichische Ehrenkreuz für Wissenschaft und Kunst (2015), European Academy of Sciences and Arts, Felix Prize (2001).

LIFE WITH A DISEASE: RETROSPECTIVE AND PROSPECTIVE CONSIDERATIONS

Igors Šuvajevs
igors.suvajevs@lu.lv

Summary

Key words: *understandings of diseases, genealogy of discursive practices, biopolitics, bios/zōē*

The text outlines a genealogy of discursive practices as related to diseases in various times. Three chronotopes are discussed as notable explanations for current behaviour: the antique world, Renaissance, and modernism. Furthermore, the text looks at the connection between contemporary views of hygiene and humoral theory, and miasma, pointing out the possibility

and necessity of sensorial history. The text also looks at the bacteriological paradigm, its dispositive and entwinement with biopolitics.

The text reminds of the practice of self-care, problematising the use of oneself and one's flesh. Living with a disease means living with oneself. At the same time, it enables problematisation of contemporary medical practice, to show that it is not the disease itself which is in the foreground but rather social-political and economic questions.

The text was an opening speech at the plenary session of the history and philosophy sections of the 79th International Scientific Conference of the University of Latvia, "Life With a Disease. Social Experience and Transformation Processes in Crisis-Time Societies" in Riga, 23–24 February 2021.